

VALIDAČNÍ STUDIE SOUVISEJÍCÍCH FAKTORŮ OŠETŘOVATELSKÉ DIAGNÓZY STRACH

VALIDATION STUDY OF RELATED FACTORS OF NURSING DIAGNOSIS FEAR

Alexandra Archalousová¹, Gabriela Vörösová¹

Affiliation: ¹ Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre; Fakulta sociálných vied a zdravotníctva; Katedra ošetrovateľstva; Kraskova 1; Nitra, Slovak Republic

Abstrakt:

Východiska: Cílem výzkumu bylo validovat související faktory ošetrovateľské diagnózy Strach (00148) a zistiť, ktoré ze souvisejících faktorů sestry – expertky považují za hlavní a které za vedlejší; porovnat výsledky jednotlivých podsouborů českých a slovenských expertek; vymezit terminologické pojmy řešené problematiky. Soubor a metoda: byl zvolen model DCV - Diagnostic Content Validity Model - model validity diagnostického obsahu, modifikovaný Fehringem (Fehring, 1986, s. 186 - 91). Podle Fehringa celkem 184 expertek, ve třech podsouborech, hodnotilo na Likertově škále související faktory ošetrovateľské diagnózy Strach. Soubor expertek splňoval Fehringova kritéria. Na sběr údajů byl vytvořen hodnotící nástroj zahrnující celkem 8 položek ze seznamu souvisejících faktorů ošetrovateľské diagnózy Strach podle NANDA - International. Výsledky: České expertky za hlavní související faktor ošetrovateľské diagnózy Strach (00148) z 8 neoznačily žádný, za vedlejší 8, za nevýznamný 0. Slovenské expertky za hlavní související faktor ošetrovateľské diagnózy Strach (00148) z 8 neoznačily žádný, za vedlejší 3, za nevýznamné 5. Závěr: Validizační studie souvisejících faktorů ošetrovateľské diagnózy Strach 00148 NANDA International, která proběhla u českých a slovenských

expertek/sester z klinické a komunitní ošetrovateľskej péče, ukázala shodu v poločke z hlavných 0, z vedľajších 3. Bylo zjištěno, že ne všechny související faktory jsou pro expertky/sestry významné.

Klíčová slova: Validace. Ošetrovateľská diagnóza. Strach 00148. Související faktory. Model DCV. Expert.

Abstract:

Background: The study objective was to validate related factors of the nursing diagnosis Fear (00148), and find out which related factors are considered major and minor by experts; to compare results of specific subsamples of Czech and Slovak experts; to define terms of the issue. Sample and methods: We used the Diagnostic Content Validity (DCV) model modified by Fehring (Fehring, 1986, p. 186-91). According to Fehring, 184 experts in three subsamples rated the related factors of the nursing diagnosis Fear on the Likert-type scale. The sample of the experts met the Fehring's criteria. To collect the data, a measurement tool was developed; it included 8 items from the list of the related factors of the nursing diagnosis Fear according to NANDA International. Results: Out of 8 related factors of the nursing diagnosis Fear (00148), the Czech experts rated 0 related factors, and 8 as minor, and 0 as discarded. Out of 8 related factors of the nursing diagnosis Fear (00148), the Slovak experts rated 0 related factors as major, 3 as minor, and 5 as discarded. Conclusion: The validation study of the related factors of the nursing diagnosis Fear 00148 NANDA International that was conducted in the Czech and Slovak experts/nurses from clinical and community nursing care showed an agreement in the item from the major related factors 0, and 3 as minor. We found that not all the related factors are significant for experts/nurses.

Keywords: Validation. Nursing Diagnosis. Fear 00148. Related Factors. DCV Model. Expert.

Úvod:

Ošetrovateľská diagnóza Strach (kód 00148) je zařazena v Doméně 9: Zvládání/tolerance zátěže, Třídě 2: Reakce na zvládání zátěže klasifikačního systému Taxonomie II NANDA-International Nursing Diagnoses – Definitions and Classification 2015-2017 (NANDA International, 2014, s. 336-7; 2015, s. 304-5). Ošetrovateľská diagnóza Strach je současně zasazena do NANDA-I klasifikace ošetrovateľské praxe NNN (NOC, NIC) domény III. Psychosociální zahrnující diagnózy, výsledky a intervence k podpoře optimálního duševního a emocionálního zdraví a sociální funkce, třídy Emoční – Duševní stav nebo pocit, který může ovlivnit vnímání světa společně s 5 dalšími ošetrovateľskými diagnózami *Úzkost, Úzkost ze smrti, Snaha zvýšit naději, Beznaděj, Chronický smutek* (Dochterman, Jones, 2003, s. 50-53; NANDA-I, 2013, s. 50). Každá z ošetrovateľských diagnóz je základním pojmem. Analýza pojmů ošetrovateľské diagnózy Strach – určujících znaků a souvisejících faktorů a jejich klinické ověření prostřednictvím studií jednotlivě nebo souhrnně je významným aspektem pro rozvoj taxonomie. Validace mezinárodní terminologie – standardizovaného ošetrovateľského jazyka - vede k dosažení vysoké kvality ošetrovateľské péče.

Cíl a východiska řešené problematiky:

Definovat strach, terminologicky vymezit pojem z pohledu ošetrovatelství. Analyzovat jeho související faktory, možné měřicí nástroje hodnocení, jeho začlenění jako ošetrovateľské diagnózy do klasifikačního systému NANDA International. Prezentovat výsledky klinické ověřovací studie validace souvisejících faktorů ošetrovateľské diagnózy Strach s využitím Fehringova modelu validity diagnostického obsahu (Fehring, 1986, p. 180-91; Fehring, 1994, p. 55-62) a porovnat se současnými validačními studii. Cílem výzkumu bylo validovat související faktory ošetrovateľské diagnózy Strach (00148) a zjistit, které související faktory expertky považují za hlavní a které za vedlejší; porovnat výsledky

jednotlivých podsouborů českých a slovenských expertek; vymezit terminologické pojmy řešené problematiky.

Soubor a metodika:

Soubor a metodika. K validizaci souvisejících faktorů ošetrovatelské diagnózy Strach autoři zvolili DCV model Diagnostic Content Validity Model - model validity diagnostického obsahu, modifikovaný Fehringem (Fehring, 1986, s. 186-91). DCV je nejčastěji používaným modelem ve validačních studiích, kdy dostatečný počet expertů hodnotí jednotlivé položky. Podle Fehringa experti/sestry hodnotili/y na Likertově škále související faktory ošetrovatelské diagnózy Strach. Na sběr dat byl vytvořen hodnotící nástroj, který zahrnoval seznam 8 položek – souvisejících faktorů diagnózy Strach NANDA International. Hodnotící nástroj měřil vybrané anamnestické údaje expertek/sester a související faktory: *vrozený spouštěcí mechanismus a externí stimuly, přirozená reakce na stimuly, zhoršené smyslové vnímání, jazyková bariéra, naučená reakce, stimuly navozující fobii, oddělení od podpůrného systému, neznámé prostředí.*

Související faktory byly expertkami/sestrami hodnoceny na Likertově škále 1 do 5 (5 nejvyšší významnost, 4 velká významnost, 3 střední významnost, 2 malá významnost, 1 žádná významnost). Každému souvisejícímu faktoru přiřadili experti určitou významnost. Číslu Likertovy škály byla přiřazena následující hodnota VS: 5=1; 4=0,75; 3=0,5; 2=0,25; 1=0. Za hlavní související faktory byly považovány ty, které dosáhly hodnoty více jak 0,75; za vedlejší ty, které byly v rozmezí hodnot 0,50-0,70 podle Žiakové, Holmanové, Čápa (Žiaková a kol., 2006, s. 249-53; Vorosová, Solgajová, Archalousová, 2015, s. 102-114).

Základní charakteristika výzkumného souboru. Celkem bylo osloveno 300 sester z České a Slovenské republiky. Z 300 oslovených sester z klinické a komunitní ošetrovatelské péče, z toho 255 z klinické péče, 45 z komunitní péče, vyplnilo dotazník 184 sester/expertek, návratnost byla 62%. Z 255 sester z klinické péče vyplnilo dotazník 162 sester, 2 byly

vyřazeny, to je 63,70% návratnost. Z počtu 45 sester z komunitní péče vyplnilo 26 sester, 2 dotazníky byly vyřazeny, tedy 57,77% návratnost. Výzkumný soubor tvořilo celkem 184 sester (n=184), složen ze tří podsouborů (n₁, n₂, n₃): 100 sester z české klinické ošetrovatelské péče (n₁=100), 24 sester z české komunitní ošetrovatelské péče (n₂=24), 60 sester ze slovenské klinické ošetrovatelské péče (n₃=60). Všechny sestry se mohly rozhodnout, zda se do výzkumu zapojí. Výběrový soubor tvořilo 184 sester, které splňovaly kritéria pro zařazení mezi experty. Byla použita modifikace Fehringových kritérií na podmínky pro ČR a SR (Zeleníková et al., 2010, s. 407-13). Do základních kritérií bylo zahrnuto: magisterské vzdělání - 3 body, klinická praxe minimálně 1 rok – 1 bod, nad 5 let – 2 body, nad 10 let (10 a více) – 3 body; certifikace/mentorský kurz v oblasti klinické praxe k oblasti diagnózy – 2 body, magisterská práce z ošetrovatelské diagnostiky – 1 bod, publikovaný článek z ošetrovatelské diagnostiky – 2 body. Dalším kritériem pro zařazení do souboru expertů bylo hodnocení „falešných položek“ experty. Ti, kteří hodnotili tyto položky od 0,5 a více, byli považováni za nespolehlivé a následně vyloučeni z výběrového souboru.

Výsledky:

Na základě obsahové analýzy vymezují autoři studie terminologické pojmy validovat, diagnóza v ošetrovatelství, ošetrovatelská diagnostika, validace ošetrovatelské diagnózy, související faktory. **Validace diagnostického obsahu prokázala** na základě odpovědí expertek hlavní, vedlejší, nevýznamné související faktory pro ošetrovatelskou diagnózu Strach, kterou uvádí NANDA-I. Z celkového seznamu souvisejících faktorů v počtu 8 položek byla zjištěna R (v rozpětí 0,42 – 0,67). Experti (n=184) hodnotili související faktory: hlavní při skoré (0,75 a více), vedlejší při skoré (0,51-0,67), nevýznamné při skoré (0,50 a méně). Soubor českých expertek za hlavní související faktor ošetrovatelské diagnózy Strach (00148) z 8 položek, neoznačil žádný; soubor slovenských expertek shodně jako hlavní neoznačil žádný. Soubor českých expertek za vedlejší související faktor (dále

jen SF) ošetřovatelské diagnózy Strach (00148) z 8 položek, označil všech 8 SF: *vrozený spouštěcí mechanismus a externí stimuly 0,55, přirozená reakce na stimuly 0,64, zhoršené smyslové vnímání 0,64, jazyková bariéra 0,56, naučená reakce 0,51, stimuly navozující fobii 0,58, oddělení od podpůrného systému 0,62, neznámé prostředí 0,67*; nevýznamné 0 SF. Soubor slovenských expertek označil 3 SF: *přirozená reakce na stimuly 0,59, oddělení od podpůrného systému 0,60, neznámé prostředí 0,61*; nevýznamné 5 SF: *vrozený spouštěcí mechanismus a externí stimuly 0,42, zhoršené smyslové vnímání 0,45, jazyková bariéra 0,48, naučená reakce 0,42, stimuly navozující fobii 0,49*.

Diskuze:

Validizace ošetřovatelské diagnózy Strach proběhla již v českém a slovenském ošetřovatelském prostředí. Její výsledky publikovala Mazalová a kol. v roce 2011, výsledky rozsáhlejší validizační studie uvádí v roce 2013 ve své dizertační práci (Mazalová, 2013). V předchozím roce Zeleníková a kol. uveřejnila odborné články na téma využití Fehringových modelů při validizaci ošetřovatelských diagnóz (Zeleníková, Žiaková, 2010, s. 117-28) a návrh kritérií výběru expertů pro validizaci ošetřovatelských diagnóz (Zeleníková a kol., 2010, s. 407-443). Výsledky validizační studie, která zahrnovala mimo jiné i validizaci ošetřovatelské diagnózy Strach a která proběhla téhož roku v rámci mezinárodního projektu, byly uveřejněny v roce 2011 (Zeleníková a kol., 2011, s. 30-38). Studie Mazalové a kol. validizovala ošetřovatelskou diagnózu Strach v pediatrické ošetřovatelské péči. Vzorek tvořily 2 expertky/sestry a 22 hospitalizovaných dětí ve věku 6-16 let. Výsledkem byly 4 definující charakteristiky/určující znaky: identifikace předmětu strachu (0,65); podnět vnímán jako ohrožení (0,62); vyčerpanost (0,61); zvýšené pocení (0,57) (poz. překladová nejednotnost pojmů) a 1 související faktor: odloučení od opory (poz. překladová nejednotnost/oddělení od podpůrného systému v potenciálně stresující situaci) (Mazalová a kol., 2011, s. 434-6). Následná validizační studie

Mazalové a kol. z roku 2013 (Mazalová, 2013) zahrnovala širší soubor expertek. Výzkum ověřoval míru platnosti terminologie pro ošetrovatelskou diagnostiku Strach, pro ošetrovatelské intervence a výsledky ošetrovatelské péče ve vztahu ke strachu u dětí ve věku 6-16 let hospitalizovaných v nemocnici. Pro výzkum míry validity bylo užito modelů obsahové a klinické validizace podle Fehringa (Fehring, 1986, s. 180-91) implementovaného do výzkumného designu podle Carlson-Catalano a Lunney (1995). Soubor expertek pro validizaci diagnózy Strach tvořilo 22 dětských sester, s průměrem 5,86 bodu v kritériích jejich výběru. Soubor pro validizaci prvků NIC a NOC zahrnoval 24 expertek, s průměrem 6,50 bodu. Klinická validizace byla realizována se souborem 50 dětí hospitalizovaných v nemocnici pro akutní stav nebo k operaci, ve věku 6-16 let, bez rozdílu pohlaví, s doloženou diagnózou Strach. Konstruktová validizace Strachu určila 4 určující znaky a 2 související faktory. Před českými a slovenskými validizačními studii ošetrovatelské diagnózy Strach byly analyzovány studie zahraniční. Model validizace sestrami podle Gordon, Sweeney (1979) a Fehringův (Fehring, 1986, s. 180-191) DDV model (Differential Diagnostic Valization) tvořili základ studie validizace a diferenciatní diagnostiky ošetrovatelské diagnózy Strach (Whitley, 1994, s. 143-50). Používají se při hodnocení podobných diagnóz například Strach a Úzkost (Suriano et al., 2011, s. 133-41). Whitley prezentovala studii analýzy základního pojmu strachu (Whitley, 1992, s. 155-60). Kde dokladovala význam stanovení a formulace základních pojmů s využitím systematických postupů a validizačních procesů (trojfázových, čtyřfázových).

Závěr:

Z 8 položek souvisejících faktorů ošetrovatelské diagnózy Strach (00148) neoznačil soubor českých expertek za hlavní žádný související faktor, všech 8 za vedlejší. Soubor slovenských expertek shodně neoznačil za hlavní žádný související faktor, 3 za vedlejší, 5 za nevýznamné. Validizační studie modelem validity diagnostického obsahu pro související faktory

ošetřovatelské diagnózy Strach, která proběhla u českých a slovenských expertek/sester z klinické a komunitní ošetřovatelské péče, zjistila shodu 3 vedlejších souvisejících faktorů. Bylo zjištěno, že ne všechny související faktory uvedené v taxonomii NANDA International jsou pro expertky/sestry českého a slovenského ošetřovatelského prostředí významné.

Bibliografické zdroje:

1. DOCHTERMAN, J. M.; JONES, D.(eds.). 2003. *Unifying nursing languages: The harmonization of NANDA, NIC and NOC*. Washington, DC; American Nurses Association. p. 50-53, 2003.
2. FEHRING, R. J. 1986. Validation diagnostic labels: standardized methodology. In *Classification of Nursing Diagnoses: Proceedings of the Sixth Conference*. St. Louis: Mosby, 1986. p. 180-91. ISBN 0-801637-66-X.
3. FEHRING, R. J. 1994. The Fehring Model. In: *Classification of Nursing Diagnoses: Proceedings of the Tenth Conference*. Philadelphia: Lippincott, 1994. p. 55-62. ISBN 0-397- 550011-1.
4. MAZALOVÁ, L., MIKŠOVÁ, Z., KAMENÍČKOVÁ, J. 2013. Validizační studie ošetřovatelské diagnózy „Strach u hospitalizovaných dětí“. In: *Kontakt XV/4*. 2013, s. 379-386. ISSN 1212-4117.
5. MAZALOVÁ, L., MAREČKOVÁ, J., MIKŠOVÁ, Z., KAMENÍČKOVÁ, J. 2011. Ošetřovatelská diagnostika strachu u dětí. In: *Pediatric pro praxi*. 2011, s. 434-436. Dostupné na <http://www.pediatricpropraxi.cz>.
6. MAZALOVÁ, L. 2013. *Validizace ošetřovatelské diagnózy Strach-00148 a odpovídajících komponent NIC a NOC v pediatrické péči*. Disertační práce. [online]. Olomouc, 2013. [cit. 2014.10.30.]. Dostupné na <http://www.theses.cz>
7. NANDA International: *Nursing Diagnoses. Definitions and Classification 2015-2017*. (2015) Wiley-Blackwell, USA, United Kingdom, 2015, p. 336-7. ISBN 978-1-118-91493-9.
8. NANDA International: *Ošetřovatelské diagnózy. Definice a klasifikace 2012-2014*. 2013. Praha: Grada Publishing,a.s., 2013, s. 378-9. ISBN 978-80-247-4328-8.

9. NANDA International: *Ošetrovateľské diagnózy. Definície a klasifikácie 2009-2011*. 2010. Praha: Grada Publishing,a.s., 2010, s. 252-3. ISBN 978-80-247-3423-1.
10. SURIANO, M.L.F.; MICHEL, J.M.; ZEITOUN, S.S. et al. 2011. Consensual validation of the nursing diagnoses fear and anxiety identified at the immediate preoperative period in patients undergoing elective surgery. In: *International Journal of Nursing Terminologies and Classifications*. 22(3): p.133-41. 2011. 10.1111/j.1744-618X.2011.01181
11. VÖRÖSOVÁ, G. 2013. *Diagnóza v ošetrovateľstve*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, 269 s. ISBN 978-80-558-0233-6.
12. VÖRÖSOVÁ, G., SOLGAJOVÁ, A., ARCHALOUSOVÁ, A. 2015. *Standardizovaná terminológia pro ošetrovateľskú diagnózu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, s. 68-78; s. 102-114. ISBN 978-80-247-5304-1.
13. WILKINSON, J., TREAS, L. 2011. *Fundamentals of Nursing*. Philadelphia: F. A. Davis Company. 2011, s. 155. ISBN 978-0-8036-2264-7.
14. WITLEY, G. G. 1992. Concept Analysis of Fear. In: *International Journal of Nursing Terminologies and Classifications*. 3/4; 1992, p. 155-161.
15. WITLEY, G. G. 1994. Expert Validation and Differentiation of the Nursing Diagnoses Anxiety and Fear. In *Nursing Diagnosis*. 5/4; 1994, p. 143-150.
16. ZELENÍKOVÁ, R. a kol. 2011. Obsahová validizácia ošetrovateľskej diagnózy Strach. In *Kontakt*. 14/1, s. 30-38. 2011. ISSN 1212-4117.
17. ZELENÍKOVÁ, R.; ŽIAKOVÁ, K. 2010. Využití Fehringových modelů pro validizaci ošetrovateľských diagnóz. In *Profese on-line*. ISSN 1803-4330, 2010, roč. 3, č. 2., s. 117-128.
18. ZELENÍKOVÁ, R. a kol. 2010. Návrh kritérií výberu expertů pro validizaci ošetrovateľských diagnóz v ČR a SR. In *Kontakt*. 2010, roč. 12, č. 4, s. 407-13. ISSN 1212-4117.
19. ŽIAKOVÁ, K., ČÁP, J., HOLMANOVÁ, E. 2006. Metodologické poznámky k problematike validizácie ošetrovateľských diagnóz. In *Kontakt*. 2006, roč. 8, č. 1, s. 249-53. ISSN 1212-4117.

Prezentovaná štúdie vznikla za podpory Projektu č. 018UKF-4/2016 s názvom Implementácia ošetrovateľských intervencií do multimediálnych technológií v príprave sestier.

Kontakt: Doc. PhDr. Alexandra Archalousová, PhD., e-mail: aarchalousova@ukf.sk